

Fer parlar els llibres

Ximo Espinós

Incitacions

Enric Sòria

300 pp., 2012, València, PUV.

Hi ha llibres, com hi ha persones, que tenen bon envellir. És el cas d'*Incitacions*, d'Enric Sòria, publicat originàriament el 1997 i reeditat ara per Publicacions de la Universitat de València a la seua col·lecció Assaig. Una col·lecció que, cal dir-ho, va adquirint un gruix i una qualitat molt considerables. Conjumina hàbilment la traducció de clàssics del gènere com Enzo Traverso, Jacques Rancière, Zygmunt Bauman o Pierre Bourdieu amb obres d'assagistes valencians o catalans destacats. Si repassem els títols del catàleg, podem observar que l'assaig sobre tema històric hi ocupa un lloc central. Darrerament, però, sembla que l'assaig literari va fent-s'hi també un lloc. Així, a *Literatura, móns, literatures*, de Joan F. Mira, se li han afegit recentment d'altres que orbiten al voltant de la reflexió sobre la literatura. S'hi encabeixen, des de plantejaments molt diferents, la monografia acadèmica *Un somni europeu. Història universal de la literatura comparada*, on Antoni Martí Monterde rastreja els orígens i evolució dels estudis comparatistes, i dos llibres de característiques semblants: *A manera de tascó. Notes sobre literatura*, de Vicent Alonso i el d'Enric Sòria que ara ens ocupa. En tots dos casos es tracta de reculls

d'articles o de ressenyes publicades anteriorment a la premsa escrita que, per la seua qualitat, han merescut el pas al llibre.

Però anem per feina. La reedició d'*Incitacions* presenta interessants novetats respecte al llibre original. Tot i mantenir-ne la divisió en dues parts—«Incitacions» i «Discussions»—, la primera, la més extensa i significativa, ha estat enriquida amb una quantitat considerable de textos—vint-i-quatre, si no hem comptat malament— que aprofundeixen en les línies temàtiques del volum i n'amplien les perspectives. Aquesta ampliació i aprofundiment s'adiuen amb les seues intencions originàries. *Incitacions*, tal i com el mateix autor ens n'indica al pròleg, no és més que «una mostra, o una prefiguració, del llibre sencer, que seria el just emblema d'una vida de lector». La seua extensió, doncs, no pot ser més que provisional, sempre susceptible de ser augmentada amb el pas dels anys i dels llibres. La tria d'autors, tal i com continua assenyalant Enric Sòria al pròleg esmentat, constitueix «una petita antologia personal, un homenatge als meus clàssics», amb els quals manté un «estrany diàleg contra el temps» que vol compartir amb el lector, per tal de fer-lo partícip de la seua admiració i, al capdavall, d'incitar-lo al «gaudi compartit de la literatura». En els seus comentaris sobre algunes de les obres més destacades de la literatura universal, Sòria segueix les premisses bàsiques en aquesta mena de papers: informar, orientar, interpretar, valorar. Ni més ni menys.

És hora que ens endinsem en el particular cànon que Enric Sòria ha confegit en la primera part d'*Incitacions*. Hi podem resseguir una sèrie d'interessos que podríem agrupar al voltant d'alguns pols: la cultura antiga, la creació poètica i, sobretot, la tradició centreeuropea contemporània, amb

especial tirada vers la branca germànica. L'ordenació dels diferents autors i obres segueix un ordre aproximadament cronològic, així que les obres que s'ocupen del llegat de l'antiguitat ocupen les primeres pàgines. La primera de les obres triades és *Versions de poesia antiga*, de Segimon Serrallonga, i ens pot servir per il·lustrar la manera com Enric Sòria planteja les seues gloses. Tot partint de la trista circumstància de la mort del traductor, cita uns versos de *Gilgames* en què Siduri li recorda a l'heroi mesopotàmic la seua condició mortal, i un poc després deixa anar la següent reflexió: «La literatura és, des del començament, una exploració en la singladura tràgica d'aquesta estranya criatura que sap que el seu destí és eixa cosa incomprendible que és la mort, i que ha d'aprendre a resignar-s'hi». És, sens dubte, una excel·lent manera de fer seu el llibre ressenyat, i també d'involucrar-nos-hi. Lluny de la freda dissecció acadèmica, el poeta d'Oliva, sap il·luminar en les seues lectures aquells elements que fan el llibre interessant per al lector actual, pel que tenen d'atemporal. D'altres aspectes de la cultura antiga tractats en les pàgines inicials del volum són la lírica grega, la poesia de Safo, i un estudi de Peter Brown, *El mundo en la antigüedad tardía*. La seua insaciable curiositat el du a interessar-se també pels poetes àrabs i xinesos, en els quals descobrim valuoses ressonàncies.

Seguim avançant pels camins de la història i arribem a l'edat mitjana de la mà dels *Carmina Burana*, les cançons de joc i revolta dels quals són hàbilment comparades amb Villon, Quevedo, Brassens, Bob Dylan o Pi de la Serra. I arribem, com no podia ser d'altra manera, a Montaigne, el pare de l'assaig, a qui li dedica unes pàgines especialment entusiastes. Ací li resulta molt

fàcil veure's reflectit: «Montaigne va descobrir, com ell mateix ens diu, "una distracció nova i extraordinària": investigar-se a ell mateix». L'opinió d'Eugeni d'Ors sobre el pintor xatí Ribera li anirà bé per arremetre contra la visió restrictiva i exclouent de la cultura catalana, que tendeix a marginar les creacions de procedència valenciana i illenca, així com les que es vehiculen en llengua castellana. És en aquesta mena de comentaris on es trasllueix l'opinió d'Enric Sòria sobre tot un seguit de temes que, poc a poc, configuren la seua visió del món.

La capacitat per a traçar inesperades sinapsis entre l'obra analitzada i d'altres obres o temes és també molt pròpia de la modesta variant de l'escriptura assagística que són les ressenyes. Ací, la vasta enciclopèdia cultural de l'autor es posa en moviment per tal de traçar nous itineraris de lectura. És el que s'esdevé, per exemple, en el comentari que dedica al *Hölderlin* d'Anacleto Ferrer. Comença reproduint la cèlebre pregunta del gran poeta romàntic —«Per a què poetes en un temps mesquí?»—, i després ens condueix vers Teodor Adorno, Bertolt Brecht i Celan, per a tot seguit situar l'obra de Hölderlin en la tradició filosòfica alemanya i acabar amb una citació de Hannah Arendt: «fins en els temps més foscos, tenim dret a esperar certa il·luminació [...]».

Amb Hölderlin entrem de ple en un dels temes predilectes d'Enric Sòria, ja apuntat abans: la cultura germànica contemporània, o en termes més generals, la tradició centre-europea. Ací, les estratègies d'aproximació al lector actual resulten molt més senzilles, en tant que moltes de les qüestions que s'hi susciten tenen encara plena vigència. Són moltes les pàgines que dedica a incitar-nos a llegir alguns autors i obres pertanyents a aquesta fonamental branca de la cultura

europea. Ens detindrem tan sols en algunes de les veus més preeminents. Goethe, en primer terme, amb les seues *Converses* amb Eckermann. Un llibre singular, de difícil definició, el mèrit del qual rau en la manera com ha sabut immortalitzar la veu del geni de Weimar, que ens parla «sobre la universalitat de la literatura, el poder vivificador i il·luminador de l'art, la grandesa d'un treball que aspira a fer que la vida humana siga més noble, més sàvia i més joiosa». Nietzsche, molt present també als seus diaris, a qui dedica una de les glosses més extenses. Hi arriba d'una manera col·lateral, en constatar la valoració ambigua de l'autor de *El naixement de la tragèdia* entre els estudiosos de la història de la religió i el pensament grec. A partir d'ací Sòria inicia una deriva que, tot partint del concepte del dionisiac, el du a rastrejar la importància dels mestres de Nietzsche a Basilea –Bachofen i Burckhardt– en la seua intempestiva lectura de la cultura grega. Un altre autor a qui dedica un espai generós és Jünger, de qui comenta *Radiacions*, el diari que escriví durant la Segona Guerra Mundial, que defineix d'aquesta manera tan colpidora: «l'infern pintat per un gran retratista que l'ha recorregut com qui no es crema». I després, Thomas Mann, Lessing, Döblin, Lukács, Tucholsky, Morgenstern, Brecht, Sebald... Ja dintre de la literatura centreeuropea, la polonesa gaudeix d'un especial interès, amb aturades en els aforismes de Stanislaw Jerzy Lec, les reflexions i els poemes de de Czeslaw Milosz, la poesia de Wislawa Szymborska i els diaris de Gombrowicz.

Els poetes i la poesia ocupen també un lloc central en les reflexions d'Enric Sòria. És normal, si considerem la seua dedicació al gènere. Tot dialogant amb alguns dels grans noms que comenta, indaga en les

raons últimes de la seua escriptura i defineix alguns aspectes de la seua poètica. És el que ocorre, per exemple, quan parla de la poesia de Cernuda. Així, en referir-se a la manera com el poeta sevillà pretén despersonalitzar l'experiència, sembla sentir-se al·ludit quan afirma: «el que cal és generalitzar, no desencarnar eixa experiència. Fer que el poema esdevinga alhora personal i universal».

Entre els intersticis de les seues lectures sobre literatura universal s'insinuen, ara i adés, referències a la literatura catalana, a la qual ha dedicat, fa un parell d'anys, un llibre –*En el curs del temps: un itinerari a través de vuit-cents anys de literatura catalana*– de dimensions i ambició més que considerables. Així, per exemple, en el comentari que li dedica als *Rubayyat* de Kayyam, traduït pel poeta modernista Ramon Vives, observa que part de l'esperit de la seua època batega en la traducció del poeta persa. Una època, la del Modernisme, que qualifica com «la més cosmopolita, anàrquica, agosarada i esperançadora que ha gaudit la nostra literatura». Mentre que les seues reticències vers el Noucentisme es trasllueixen quan, en la part final de la ressenya dedicada a Nietzsche, critica la idealització interessada del llegat hel·lènic duta a terme per Eugeni d'Ors: «Podem intentar entendre'ls» –dirà referint-se als grecs antics– «sense que l'admiració que les seues millors obres per descomptat mereixen redueca la seua complexitat a una icona venerable o a un instrument de manipulació elitista (a l'estil de Maurras o, per al cas, de Xènius) o totalitària». Resulta significatiu, en qualsevol cas, que l'únic autor català a qui dedica una entrada en aquest volum siga Joan Fuster, al diari del qual dedica aquestes paraules, fàcilment aplicables a ell mateix: «El seu dietari ens

permet seguir el rastre d'aquest viàtic d'un escriptor cap a la claredat. Mentre els dies passen, ell, amb tota la cautela d'un moralista escèptic, es proposa una regla de viure: el diàleg constant amb tot l'humà, sense escarafalls ni gaires descomptes».

La segona part d'*Incitacions* es titula, ja ho hem dit, «Discussions», i no ha experimentat cap canvi respecte de l'edició anterior. Consta de vuit textos que, tot i mantenir un evident lligam amb els de la secció anterior, se'n diferencien en tant que la relació amb la base llibresca resulta més laxa. Ho podem constatar, per exemple, a «Art en pugna», on reflexiona sobre l'agonisme creador; a «Art de Talia», on rastreja les complicades circumstàncies del teatre valencià o a «Fonaments», on critica els excessos interpretatius del determinisme biològic, tot qüestionant la legitimitat d'aplicar el discurs científic a qüestions polítiques i morals. D'altres textos, com «De llibres i lectures», que comenta *El cànon universal* de Harold Bloom, o «Elogi de Babel», centrat en *La búsqueda de la lengua perfecta*, d'Umberto Eco, resulten perfectament homologables amb la resta del volum.

En *Incitacions*, Enric Sòria ens demostra una vegada més la seua rara habilitat per a fer parlar, amb una nova veu, els llibres que visita. Les seues lectures actualitzen i renoven la tradició literària amb una ambició, exigència i subtileza analítica difícil d'assolir. Els múltiples suggeriments de lectura que les seues pàgines contenen posseeixen la virtut de despertar la curiositat pels llibres, i conviden a cercar-los a la biblioteca o la llibreria per tal de gaudir, pel teu compte, de la seua lectura. L'autor, doncs, ha reeixit plenament en el seu objectiu incitador. Tant de bo la nòmina d'autors i obres continue creixent en futures reedicions. □

L'eròtica de la literatura

Juli Capilla

A manera de tascó. Notes sobre literatura

Vicent Alonso

386 pp., 2012, València, PUV.

«No sóc un crític en el sentit que d'habititud el terme s'emptra entre nosaltres». Aquesta afirmació és del mateix Vicent Alonso i la trobem només encetar el llibre que ara comentem, *A manera de tascó. Notes sobre literatura*. És una declaració de principis situada tot just al començament –i no és pas cap casualitat– de la *Nota introductòria*, entre les línies tercera i quarta. Una declaració sobre la qual incideix més d'una vegada. A un lector avesat a l'obra –i a la persona– de Vicent Alonso, necessàriament li ha de sobtar aquesta afirmació tan rotunda i programàtica. I per què sorprèn aquesta, diguem-ne, *aversió* seua envers la consideració de *crític*? Tothom sap que Vicent Alonso ha estat un dels artífexs d'una de les plataformes sobre literatura catalana de més alta volada, durada i abast intel·lectual dels darrers anys. Em referisc a la revista *Caràcters*, nascuda a primeries dels anys noranta, de la mà de Josep Iborra, Vicent Berenguer, Vicent Raga i el mateix Alonso, entre altres. Per això, de bell antuvi no s'explica aquesta asseveració seua tan aparentment contradictòria. Si no es considera ell mateix crític, com és que ha esmerçat tants esforços a fer reeixir una publicació dedicada precisament a la crítica literària?